

ES | ATBALSTA MAKSĀJUMI

Eiropas Savienības nauda, zemnieki un politika

Sallija Benfelde

FOTO: LETA

Pēdējā laikā izskan bažas gan par to, vai spēsīm nodrošināt līdzmaksājumus struktūrfondu finansējumam, gan – cik racionāli saņemto fondu naudu tērēsim. Daļa Latvijas zemnieku, kas saņem tiešos maksājumus vides kopšanai un saglabāšanai no Eiropas, ir pārliecināti, ka viņiem paredzēto tiešo maksājumu naudu atņem.

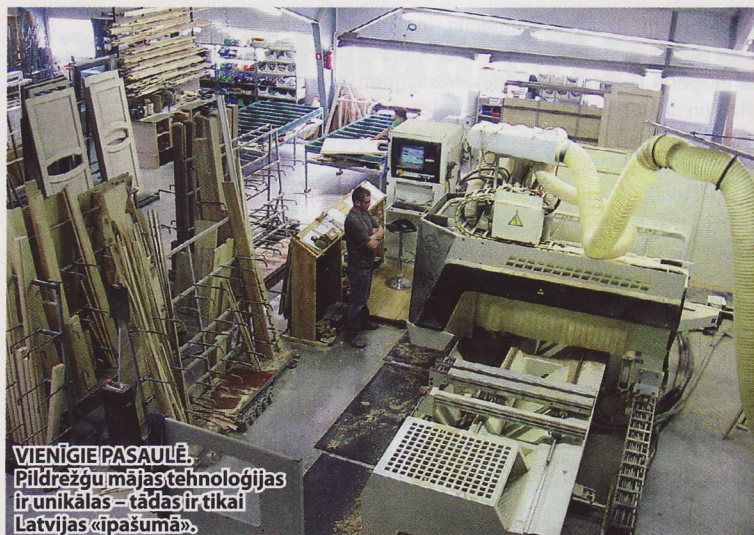
Eiropas Savienības platību maksājumu viena no apakšnodaļām ir *Pasākums agrovīde*, kurā ir pieejams maksājums par bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos jeb, citiem vārdiem sakot, tiek maksāts par to, lai saglabātu dabiskās pļavas ar visiem vērtīgajiem biotopiem. Neizpratni par to, ka saņemtā nauda ir jāatmaksā un ka zemnieki nesaprot, kādi tad īsti ir noteikumi, nācies uzklaut ne reizi vien. Piemēram, Andris Dzērve no Abavas senlejas *Drubazām*, kurš apsaimnieko bioloģiski vērtīgos zālājus (BVZ), sacīja: «Pie manis ir braukuši ārzemju zinātnieki un dažādi speciālisti, un viņi nav slēpuši, ka Eiropa ir ar mieru maksāt mums naudu, lai mēs saglabātu savas dabas vērtības un tās nenobendētu. Gan viņu tirgus tad jūtas drošībā, gan dabiskā vide saglabājas. Mēs domājam, ka tā arī būs. Bet mūsu ierēdņi visu

ir apgriezuši otrādi un naudu tīko dot mūsu lielražotājiem, nevis tiem, kas kopj, saglabā un saudzē dabu.»

Savukārt Guntars Dolmanis, kas saimnieko Jaunpiebalgas pagasta *Lielkrūzēs*, teica: «Regulas, kas nosaka mūsu darbību, nonāk pretrunās pašas ar sevi, tās ir formālas, bet reizēm no mums prasa to, kas pēc būtības ir kaitniecība gan pret dabu, gan pret dzīvnieku.»

Vai viss ir tik vienkārši?

Daudzi uzskata, ka, pirmkārt, Eiropas regulas ir neprecīzi iztulkotas no angļu valodas un pēc tam arī tiek skaidrotas un piemērotas, vadoties pēc mirkļa vajadzības, un, otrkārt, viņi ir pārliecināti, ka Lauku atbalsta dienests (LAD) tikai formāli ir gatavs atbalstīt vides saglabāšanu, bet patiesībā naudu šim nolūkam negrib dot, tāpēc meklē formālus iemeslus, lai Eiro-

VIENĪGIE PASAULĒ.
Pildrežģu mājas tehnoloģijas ir unikālas – tādas ir tikai Latvijas «ipašumā».

Baltkrieviju. Ir noslēgts pārstāvniecības līgums ar Īriju. Domāju, ka nav būtiski – ES vai NVS tirgus. Galvenais ir atrast labus sadarbības partnerus, kas strādā šajos tirgos. Ražojam rūpnieciski Latvijā un varam piedāvāt lielus apjomus ar ļoti zemu vairumtirdzniecības cenu. Tagad strādājam ar vairumtirgotājiem, veikaliem, piedalāmies izstādēs, popularizējam produktu ar mūsu mājaslapas starpniecību,» teic Griķe.

Izveido māju rūpnieciskās ražošanas tehnoloģija

«Latvijas uzņēmums SIA *Līvas grupa* ir izstrādājis pildrežģu mājas projektēšanas un rūpnieciskās ražošanas tehnoloģiju, kas ir vienīgā pasaulē. Mūsu firma jau vairākus gadus ir ražojusi daudzus produktus, no kuriem sastāv māja, – logus, durvis, kāpnes, līmētās koka detaļas un citus izstrādājumus. Uzkrātā pieredze ļāva efektīvi strādāt pie māju ražošanas tehnoloģijas izveides. Tāpēc bija likumsakarīgi salikt to visu kopā. Jaunpilī atrodas eksperimentāla ražotne tehnoloģiju pilnveidošanai. Nesen saņemts viena Somijas uzņēmuma, kas komplektē rūpniecisku māju ražošanu, priekšlikums iegādāties mūsu tehnoloģiju. Šobrīd gan savu veikumu nesam juridiski aizsargājuši, jo to nav viegli formulēt. Esam pievērsušies rūpnīcas veidošanai, kur šo produktu ražotu ļoti ātrā tempā – divas mājas dienā. Tas ir viens no veidiem, kā samazināt cenu,» uzsvēr Agris Smelteris, SIA *Līvas grupa* valdes priekšsēdētājs.

Viņš stāsta, ka ir iecere piedāvāt vairākus māju tipus par atšķirīgu cenu, tai skaitā tā saukto budžeta namu. Neraugoties uz stingriem tehnoloģiskajiem rāmjiem, gala produkts jeb mājas var būt ļoti daudzveidīgas. Tās, piemēram, var būt vienkāršas, divu un trīs stāvu ēkas, var uzbūvēt ne tikai privātmājas, bet arī bērnudārzus, skolas, viesu namus un cita veida celtnes.

«Pirms uzsākām inovatīvos meklējumus, interesējāmies arī par uzkrāto pieredzi citās valstīs. Māju ražošanas tehnoloģijas izveidošana aizņēma aptuveni piecus gadus. Izstrādes izmaksas sedzām no saviem līdzekļiem, kā arī ar banku kredīta palīdzību. Eiropas naudu neizmantojam, jo uzskatu, ka ir jāvelta neatbilstoši daudz enerģijas un laika šo līdzekļu piesaistīšanai. Sevišķi gribētu izcelt pašu projektēšanas procesu un izgatavošanas precizitāti, kā arī mājas energoefektivitāti. Ilgu un rūpīgu eksperimentu ceļā ir izstrādāti šai tehnoloģijai atbilstoši statņu soļi. Secinājam, ka katram uzņēmumam šis

VIDEI DRAUDZĪGAS IEKĀRTAS.
Ūdens mikstinātājs pasargā ūdensapgādes sistēmas no cietiem kaļķu nosēdumiem.

statņu šķersgriezums ir atšķirīgs. Šos izmērus un soli starptiem var nosaukt par firmas pildrežģu māju ražošanas tehnoloģijas «zelta griezumus». Lai nodrošinātu tehnoloģisko procesu, Jaunpils speciālisti, kas pēc savas izglītības ir elektronīki, ir izveidojuši oriģinālas datorprogrammas. Tādas ir radītas katram darbgaldam. Šis produkts ir pilnībā mūsu izstrādāts un maksimāli piemērots Baltijas tirgus apstākļiem. Tāpēc nākamais posms – informēt patērētājus ārpus Latvijas robežām, pārrunas notiek ar Vācijas, Krievijas, Ukrainas pārstāvjiem,» par uzņēmuma nākotnes plāniem teic Smelteris.

Valstij jāmaina prioritātes

Visi aptaujātie uzņēmēji atzīst, ka valsts attieksme pret ražotājiem ir neieinteresēta un neprognozējama. «Nav pārdomāta nodokļu politika, nav arī mērķa atbalstīt ražotājus un attīstīt rūpniecību. Ražotājiem noteikti vajadzētu piešķirt nodokļu atlaides, jo īpaši tāpēc, ka viņiem ir jāiegulda nopietnas investīcijas, kas atmaksāsies tikai ilgtermiņā. Valstī pastāv ļoti liela birokrātija – tas attiecas gan uz dažādiem kontroles dienestiem un to darbību, gan uz neskaitāmajām izziņām, kas nepieciešamas,» runājot par uzņēmējdarbību bremsējošajiem faktoriem, uzsvēr Plakans.

«Ārkārtīgi nepieciešams ir valsts atbalsts. Nepietiek vien ar programmām, kas daļēji finansē projektus un izstrādes. Ir nepieciešama nauda mārketingam, ko neparedz neviena programma. Latvijā ir ļoti daudz gudru un talantīgu izgudrotāju, kvalitatīvu ražotāju. Valstij būtu jānodrošina finanšu atbalsts, lai Latvijas uzņēmēji sekmīgi startētu ar saviem ražojumiem ārvalstīs. Mūsu ražotājiem un tirgotājiem vajadzētu vairāk kooperēties, dalīties informācijā un pieredzē, palīdzēt ar partneru atrašanu ārvalstīs un atbalstīt Latvijas ražojumu tirdzniecību vietējā tirgū,» ierosina Griķe.

«Daudzas problēmas jau krājušās gadiem. Valstij ir jābūt citām prioritātēm – pamats ir lauksaimniecība un ražošana. Nevar tā būt, ka bankas, valsts iestādes, dažādas starpnieku organizācijas iedomājas, ka visu saprot un visu noregulēs un ražotāji un lauksaimnieki ir radīti, lai strādātu viņu labā,» par ražošanas sektora nozīmi tautsaimniecībā pārliecināts Smelteris. ■

Ražotājiem noteikti vajadzētu piešķirt nodokļu atlaides, jo īpaši tāpēc, ka viņiem ir jāiegulda nopietnas investīcijas, kas atmaksāsies tikai ilgtermiņā.

pas maksājumus atņemt. Aizvien biežāk zemnieki saņemot no LAD vēstules ar brīdinājumiem par to, ka tiek samazināta tā teritorijas daļa, par kuru var saņemt maksājumus. Vēl vairāk – LAD bieži pieprasa jau saņemto naudu atdot atpakaļ, jo zemnieki apmaksājamās platības esot deklarējuši nepareizi. Šāds LAD lēmums nozīmē, ka turpmāk zemniekiem vairs nebūs naudas, lai platības apkoptu, bet bieži vien «parāds» valstij kļūst arī par izdzīvošanas jautājumu, jo daudziem citu ienākumu un cita biznesa nav – vides saglabāšana prasa daudz laika un spēka, tā nav brīvo dienu nodarbe.

No ekspertiem gadījies dzirdēt, ka visā šajā konfliktu un nesaprašanās jūklī jaunprātības neesot ne no vienas puses. Ierēdņi esot izstrādājuši laikam pat visā Eiropā visērtāk administrējamo fondu izmaksu mehānismu, kas pašiem ierēdņiem esot gana labs, bet vides saglabāšanai un zemniekiem radot problēmas, jo patiesībā esot izcili sarežģīts. Patiesībā saprast šo sistēmu esot ļoti grūti, tāpēc par pārkāpēju kļūst gadrīz vai katrs zemnieks. Ja vēl ņem vērā, ka daudzi jēdzieni tiešām tiek traktēti pēc ierēdņu izpratnes, konflikti un problēmas ir neizbēgamas.

Savukārt Zemkopības ministrijas LAD ES Tiešo maksājumu departamenta direktore Solveiga Ozola un viņas vietniece Laura Graudiņa saka: pirmkārt, LAD ir tikai izpildinstitūcija, kas rīkojas pēc MK noteikumiem un citiem dokumentiem, neizdomājot un nepapildinot noteikumus un Eiropas regulas. Otrkārt, zemniekiem esot jāsaprot, ka, nolemjot pieteikties platību maksājumiem par BVZ uzturēšanu, esot jāatceras, ka saistības viņi uzņemas uz pieciem gadiem. Turklāt vajadzētu izpētīt, kādas ir šīs saistības un noteikumi, lai kaut kas netiktu pārkāpts, pašiem to negribot. Lai kā būtu, politiskos lēmumus un nostādnes veido politiķi, tāpēc, pēc Ozolas un Grantiņas domām, jautājumi būtu jāuzdod viņiem.

Uzklausa, bet nedzird

Piedāvājam ieskatu Latvijas Dabas fonda padomes locekļa, biologa, dabas zinātņu maģistra **Viestura Lārmaņa**, kas savulaik bija šā fonda projekta *Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana* vadītājs, viedokli.

Vai LAD izpratnē par BVZ apsaimniekošanu pēdējo gadu laikā kaut kas ir mainījies?

Varētu teikt, ka mūs, dabas aizsardzības speciālistus, aizvien vairāk uzklauša, bet no tā jēgas ir aizvien mazāk. (Smejas.) Nopietni runājot, pirmajā gadā Latvijā uz maksājumiem par BVZ uzturēšanu bija pieteikti aptuveni 9000 hektāri BVZ, tagad ap 28 000. To varētu uzskatīt par progresu, tomēr no dabas aizsardzības viedokļa tas vēl nav pat pusceļš, jo šobrīd uzkartēti ap 61 000 hektāru BVZ, un aplēses liecina, ka ir vēl daudz neatrasto BVZ un kopsummā dabā to varētu būt ap 100 000 hektāru. Tātad maksājumi sasniedz tikai ap 28% no vēlamā. Tas ir maz, ja zinām, ka zem vienotā nosaukuma BVZ dabā patiesībā ir Putnu un Biotopu direktīvu saistību objekti, kurus Latvija apņēmusies nosargāt visos 100%.

Attiecībā uz atbalstu zemniekam, uz to, kā šo procesu varētu redzēt zemnieks, lietas ir virzījušās pārsvarā uz sliktu pusi. Maksājuma apmērs ir samazinājies – sākotnēji 138 eiro/ha vietā nu ir 123 eiro/ha. Pats jaunākais, ka aizvien pieaug to zemnieku skaits, kam LAD konstatē nepareizi deklarētas platības un prasa naudas atmaksāšanu par iepriekšējiem gadiem. Ir pat situācijas, kad izrādās – pat puse

FOTO: IETA

VAI MAZĀK VĒRTĪGI?
Maksājumu apmērs par bioloģiski vērtīgajiem zālājiem arvien samazinās.

iepriekšējo platību vairs neietilpst apmaksājamās platībās, iepriekšējos gados tāpat nauda, pēc LAD domām, saņemta nepamatoti un ir jāatmaksā. Ja skatās «pēc burtā», līdzekļi saņemti nepamatoti, bet, ja raugās pēc būtības, tā ir atsevišķas sarunas tēma: kā Latvija visu ir sakārtojusi un noregulējusi.

Latvija pati ir radījusi sistēmu, kurā sarežģītu BVZ apkopšana un uzturēšana – vietās, kur reljefs ir nelīdzens, kur ir kaut kādi koki, kadiķu audzes vai krūmi, vietās, kuras applūst, parkveida pļavas – aizvien vairāk sāk saņemt atteikumus atbalsta maksājumiem. Pēc LAD vai, precīzāk, Zemkopības ministrijas interpretācijas, šādas platības jau no paša sākuma nav bijušas tiesīgas saņemt platībmaksājumus, lai arī daudzos gadījumos to uzturēšanai ir izcila nozīme bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā un ES Putnu un Biotopu direktīvu un pašiem sava Sugu un biotopu likuma ieviešanā.

Jau no paša sākuma bija problēma, ka visvērtīgākās un visretākās pļavas, kas atrodas grūti apsaimniekojamās vietās un kurām būtu vajadzīgs visvairāk naudas, to nesaņem pietiekamā daudzumā – tagad ir daudzi gadījumi, kur tiek atņemts arī tas, kas iepriekš piešķirts. Tas, ka vietām līdzšinējā maksājuma apmērs ir nepietiekams, bet vietām varbūt tiek pārmaksāts, bija nojaušams jau sen. Tāpēc pēc Zemkopības ministrijas pasūtījuma savulaik Dabas fonds veica aprēķinus atbalsta maksājumu diferenciacijai atkarībā no apsaimniekošanas grūtību pakāpes. Aprēķinus veicām kopā ar lauksaimniecības ekonomistiem un secinājām: ja izdala deviņas apsaimniekošanas grūtību pakāpes, tad ekonomiski pamatotam apmaksas apmēram starp pirmo un devīto grūtības pakāpi būtu jāatšķiras pat desmit reizi (augstākajā pakāpē – tas būtu ap 350 eiro/ha). Ir pļavas, kuras ir tik ciņainas un ar tik stā-

«Mūsu ierēdņi visu ir apgriezuši otrādi un naudu tīko dot mūsu lielražotājiem, nevis tiem, kas kopj, saglabā un saudzē dabu.»

vām nogāzēm un ieplakām, ka darbu iespējams paveikt, tikai patērējot tam daudzas reizes vairāk laika nekā parastā plāvā, un bieži tiek sabojāta lauksaimniecības tehnika. Ir ļoti mitras, purvainas plāvas, kur starp ciņiem ir ūdens, un faktiski tām var tikt klāt tikai sala laikā.

BVZ atbalsta maksājuma apmēra aprēķina pamatideja kopumā balstās uz parastas un «neparastas» zālāja apsaimniekošanas prakses salīdzinājumu. Maksājuma apmēram vajadzētu būt tādām, lai BVZ apsaimniekošana zemniekam dotu tikpat lielas ienākumu iespējas, kā kultivēta zālāja apsaimniekošana, un lai zemniekam vienmēr būtu izdevīgāk izvēlēties tieši BVZ maksājumu, nevis citus, kuru nosacījumi stimulē BVZ dabas vērtību iznīcināšanu. Pašreizējais maksājums tā arī ir aprēķināts, bet problēma ir tā, ka tas visos gadījumos ir vienāds neatkarīgi no ļoti atšķirīgajiem dabas apstākļiem dažādās situācijās.

Ja runājam par to, ka zemnieki bieži deklarē maksājumu nosacījumiem neatbilstošas platības, tad jautājums ir – kāpēc tik daudzi cilvēki bieži kļūdās? Pēc LAD sniegtās informācijas (LBLA Biļetens Nr. 8 (68)), ap 30% no kontrolētajiem atbalsta saņēmējiem ir pārdeklarējuši (pieteikuši vairāk platības, nekā ir LAD akceptētās atbilstīgās platības) tādā apmērā, ka viņiem tiek noteiktas sankcijas. Tas nozīmē, ka ievērojama daļa iepriekšējos gados piešķirtās naudas no zemniekiem tiek prasīta atpakaļ. Grūti iztēloties, ka varētu būt tik daudz apzinātu «laundaru». Acīmredzot kaut kas nav kārtībā pašā atbalsta piešķiršanas sistēmā. Manuprāt, mūsu valsts pārvalde, un konkrēti – LAD, lai cik tas lepotos ar savas sistēmas efektivitāti, attiecībā uz BVZ patiesībā ir radījis cilvēkiem grūti saprotamu sistēmu, kas pati par sevi zemniekus provocē uz neapzinātiem pārkāpumiem. Pat man, kas esmu piedalījies visu šo procesu tapšanā un apspriešanā un palīdzējis vecākiem, kuriem ir sava saimniecība laukos, aizpildīt veidlapas, ir grūti izsekot dažādo maksājumu nosacījumu savstarpējām attiecībām, kas mainās arī pa gadiem.

Par BVZ – ir gadījumi, kad ir pieejami pat četri dažādi maksājumi par šīm plāvām un katram ir savi nosacījumi, bet visi tie pieejami tikai par tām platībām, kuras atbilst vienojoto platību maksājuma (VPM) un laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumiem. Šie nosacījumi ir tas, caur ko visbiežāk rodas tā BVZ platības neatbilstība noteikumiem. Tie faktiski ir nedefinēti no intensīvās apsaimniekošanas viedokļa, un saprotams, ka ar teju vai sentēvu metodēm apsaimniekots lauks izskatās stipri atšķirīgi no mūsdienu intensīvās lauksaimniecības vides. Taču tas nenozīmē, ka lauks netiek apsaimniekots un ES tam liedz pieeju atbalsta maksājumiem, kā to bieži mēģina skaidrot amatpersonas. Ir vairākas Eiropas valstis, kur ir atrasti risinājumi atbalsta sniegšanai tādām pašām platībām, kādas šobrīd Latvijā tiek izslēgtas no atbalsta tiesīgajām. Tas, ka BVZ platībām «uzstiepj» VPM nosacījumus, ir Latvijas vietējais, ne ES izgudrojums.

Patiesībā tas ir lielais jautājums, ko vienmēr prasa zemnieki, – kā var izvīzīt vienas prasības intensīvajai lauksaimniecībai un, piemēram, BVZ? Pirmajā gadījumā notiek intensīva lauksaimnieciskās produkcijas ražošana, bet otrajā – tiek saglabāta vide.

Pašlaik tas ir absurds, bet to varētu atrisināt, nedefinējot, ka mums laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi ir atšķirīgi – intensīvās lauksaimniecības vidē vieni un citi «senajiem» laikiem raksturīgajai vai dabas aizsardzībai īpaši

nozīmīgā lauksaimniecības vidē, kurā par labu lauksaimniecības praksi tiek uzskatīts kaut kas no intensīvās apsaimniekošanas diezgan atšķirīgs. No dabas aizsardzības viedokļa, valsts pārvaldes skatījumam vajadzētu būt tādām: saskaņā ar ES Putnu un Biotopu direktīvu un LR Sugu un biotopu likumu Latvija ir apņēmusies saglabāt visus īpaši aizsargājamo zālāju veidus ne mazākā kā to sākotnējā daudzumā un tiek veiktas mērķtiecīgas darbības, lai šīs saistības izpildītu, apzinoties, ka neizpildes gadījumā tiek pārkāpts pašu pieņemtais likums un starptautiskās saistības, kas var beigties ar sankcijām daudzu miljonu apmērā. Attiecībā pret ES saistībām, šī apņemšanās juridisku spēku ieguva 2004. gadā – tādā veidā īpaši aizsargājamo zālāju veida platība nedrīkst nokrist zem 2004. gada daudzuma. Sugu un biotopu likums ar būtībā tādu pašu apņemšanos tika pieņemts jau 2000. gadā.

Ja paraugāmiem lauku attīstības programmā (LAP) vai jebkuros citos ar dabas aizsardzību saistītos dokumentos, nekur nav redzams, cik īpašu aizsargājamo zālāju veidu un kādās platībās šobrīd tiek mērķtiecīgi uzturēti. Tas, iespējams, liecina, ka valsts pārvalde ne visai labi apzinās, ka sugu un biotopu aizsardzība starptautisko saistību kontekstā nozīmē kaut ko ļoti konkrētu un izmērāmu.

Domāju, ja tā turpināsies, galu galā Latvija pārkāps saistības un būs spiesta maksāt miljoniem latu vērtas sankcijas. Mēs, nevalstiskās organizācijas, par šo iespējamo attīstību valsts pārvaldi informējam regulāri un atgādinām, ka valsts pārvaldes uzdevums ir ieviest gan ES direktīvas, gan pašu valsti pieņemto likumu. Esam diezgan pārliecināti, ka jau šobrīd īpaši aizsargājamo zālāju stāvoklis Latvijā starptautisko saistību kontekstā ir kritisks. Tie zālāji, kur mums jāsaglabā noteiktiem biotopiem vai putnu dzīvotnēm atbilstošs stāvoklis, aizņem aptuveni 100 000 hektāru. Var strīdēties par niansēm, vai visur būtu jāievēro tieši tik stingri un tieši tādi saimnieciskās darbības ierobežojumi, kādi pašlaik noteikti BVZ, taču nav šaubu, ka saistībās paredzētais zālāju biotopu daudzums un ar zālājiem saistīto sugu populācijas mums kaut kādā veidā ir jāaglabā ne mazākā daudzumā, kā tie bijuši 2004. gadā. Arī pēc tam, kad atbildīgās amatpersonas ir informētas par notikumu gaitu, tās mierīgi turpina virzīt politiku vecajā virzienā – tādā faktiski apzināti ved valsti uz sankcijām, tiesu procesiem, konfliktiem u.tml.

Kāpēc ir tā, ka esošā maksājumu administrēšanas sistēma nenes BVZ uzturēšanas vajadzības?

Domāju, ka tas tā ir tāpēc, ka vidē, kur top laukiem saistoši likumi, noteikumi un administrēšanas sistēma, ikdienā proporcionāliniecīgi vietu ieņem dabas aizsardzības jautājumi un sistēmu veidojošajiem cilvēkiem vienkārši pat neienāk prātā, ka viņu labi domātā sistēma var šajā ziņā radīt kādas problēmas. Viņi varbūt ļoti izjūt un prot prognozēt aspektus, kas saistīti ar mūsdienu intensīvi ražojošo lauksaimniecību tai raksturīgajā ainavā, bet diez vai tā dziļi izprot un ikdienā patur prātā to specifiku, kas saistās ar lauksaimniecību būtībā arhaiskos apstākļos, kādi nereti ir BVZ. Nozīme noteikti ir arī tam, ka nav skaidra politiska uzstādījuma, ka noteikti būtu jāpanāk visu īpaši aizsargājamo zālāju uzturēšana un arī dabas aizsardzībā pieņemtie likumi ir jāuztver nopietni. Iespējams, tā noticis tāpēc, ka lielie zemnieki, intensīvie ražotāji savas intereses prot un var aizstāvēt labāk. ■

LAD bieži pieprasa jau saņemto naudu atdot atpakaļ, jo zemnieki apmaksājamās platības esot deklarējuši nepareizi.